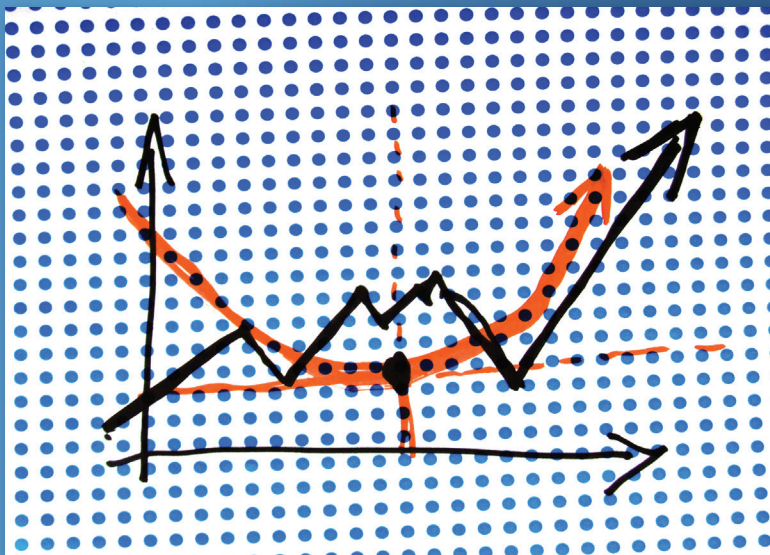

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857- 7296

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2016 YEARBOOK

ГОДИНА 8

VOLUME X

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF ECONOMICS

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN: 1857- 7296

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2016**

YEARBOOK

ГОДИНА 8

VOLUME X

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:

Проф. д-р Трајко Мицески

Издавачки совет Editorial board

Проф. д-р Блажо Боев	Prof. Blazo Boev, Ph.D
Проф. д-р Лилјана Колева - Гудева	Prof. Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Проф. д-р Еленица Софијанова	Prof. Elenica Sofijanovska, Ph.D
Доц. д-р Емилија Митева-Кацарски	Emilija Miteva-Kacarski, Ph.D
Доц. д-р Благица Колева	Blagica Koleva, Ph.D
Доц. д-р Љупчо Давчев	Ljupco Davcev, Ph.D

Редакциски одбор Editorial staff

Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Проф. д-р Ристе Темјановски	Prof. Riste Temjanovski, Ph.D

Главен и одговорен уредник Managing & Editor in chief

Проф. д-р Трајко Мицески Prof. Trajko Miceski, Ph.D

Јазично уредување Language editor

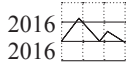
Даница Гавриловска-Атанасовска Danica Gavrilovska-Atanasovska
(македонски јазик) (Macedonian)

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров Slave Dimitrov
Благој Михов Blagoj Mihov

Редакција и администрација Address of editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип Goce Delcev University
Економски факултет Faculty of Economics
бул „Крсте Мисирков“ бб Krste Misirkov b.b., PO box 201
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија 2000 Stip, R of Macedonia

СОДРЖИНА
CONTENT

Проф.д-р. Трајко Мицески, Марија Михајлова УЛОГАТА НА МЕНАЏМЕНТОТ ЗА УСПЕШНО РАБОТЕЊЕ НА ФИНАНСИСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ.....	7
Проф. д-р Јанка Димитрова, Павлинка Димитрова АКТУЕЛНА СОСТОЈБА СО РЕВИЗОРСКАТА ПРОФЕСИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	21
Доц.д-р Емилија Митева-Кацарски АЛТЕРНАТИВНИ ИЗВОРИ НА ФИНАНСИРАЊЕ НА ТРГОВИЈАТА	37
Доц.д-р Стеван Габер, доц. д-р Илија Груевски ЕКОНОМСКИ ТЕОРИИ НА ЈАВЕН ИЗБОР.....	49
А.Зисовска, проф. д-р Т.Мицески ВЛИЈАНИЕТО НА СИСТЕМОТ ЗА НАГРАДУВАЊЕ ВРЗ ЗАДОВОЛСТВОТО НА ВРАБОТЕНИТЕ	61
Емилија Божинова Манојлова, проф.д-р Ристо Фотов ТЕОРИИ ЗА СТРУКТУРАТА НА КАПИТАЛОТ.....	81
Горан Стаменков, проф.д-р Ристо Фотов РИЗИЧЕН КАПИТАЛ, ФОНДОВИ И ВИДОВИ НА РИЗИЧЕН КАПИТАЛ	91
Анета Десковска, проф.д-р Трајко Мицески УЛОГАТА НА КОМУНИКАЦИСКИТЕ ВЕШТИНИ И ИНФОРМАТИЧКИТЕ КОМУНИКАЦИСКИ ТЕХНОЛОГИИ ВО БИЗНИС-АКТИВНОСТИТЕ.....	101
Д. Цековска, проф.д-р Т. Мицески СПОСОБНОСТА НА ЛИДЕРОТ ЗА ВАЛОРИЗИРАЊЕ НА ПЕРФОРМАНСИТЕ НА ВРАБОТЕНИТЕ	123

Д. Гелевски, проф. д-р Т. Мицески

**ОБУКА НА ЧОВЕЧКИ РЕСУРСИ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА
АДМИНИСТРАТИВНИ СЛУЖБЕНИЦИ** 145

Рина Латифи Исаки, проф. д-р Трајко Мицески

**МИГРАЦИЈА НА ЗДРАВСТВЕНИТЕ КАДРИ ОД
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА** 165

Верица Митева, проф. д-р Трајко Мицески

**ПРАВИЛЕН ПРИСТАП ВО УПРАВУВАЊЕ СО
КОНФЛИКТИ КАКО ФАКТОР ЗА ВЛАДЕЕЊЕ НА ДОБРА
ОРГАНИЗАЦИСКА КУЛТУРА** 197

Сребра Иљовска, проф. д-р Трајко Мицески

**КРЕИРАЊЕ НА МЕНАЏМЕНТ СТРАТЕГИЈА ВО
ЗДРАВСТВЕНА УСТАНОВА СО ФОКУС НА ВЛИЈАНИЕТО
НА ОДРЕДЕН ОДДЕЛ**..... 221

Никола Горгиевски

**ЗАДАЧИ НА ФИНАНСИСКАТА ФУНКЦИЈА ВО
КОМПАНИИТЕ** 243

Горица Стојанова, проф. д-р Еленица Софијанова

**ТИМОВИТЕ КАКО ФАКТОР ЗА ЕФИКАСНО
РЕАЛИЗИРАЊЕ НА СТРАТЕГИЈАТА НА ОРГАНИЗАЦИЈА** 257

ЕКОНОМСКИ ТЕОРИИ НА ЈАВЕН ИЗБОР

Стеван Габер¹, Илија Груевски²

Апстракт

Ова истражување овозможува дополнителни „динамични“ разгледувања во процесот на гласање што ќе се додадат на „статичкото“ разбирање на моделот на среден гласач и хипотезата на Тибут. Се констатира дека промените во составот на гласачи ќе влијае на профилот на среден гласач што за возврат ќе има ефект на „побарувачката“ за јавни добра, кој произлегува од создавањето на „нов“ среден гласач. Ова значи дека: 1) индивидуите, трудејќи се да ги максимизираат нивните преференции, ќе го адаптираат однесувањето на применетите владини политики; и 2) законодавците и јавните службеници, трудејќи се да ги максимизираат нивните политички профити, ќе ја задоволат побарувачката генерирана од страна на „динамичниот“ среден гласач. Клучен елемент на моделот на јавен избор е признавањето на постоењето кружна причинска врска создадена од одлуките на средниот гласач со владините политики. Тоа подразбира дека промените во владините политики се ендогени за системот и дека се креирани со имплементацијата на политиките.

Клучни зборови: *јавен избор, јавна потрошувачка, јавни добра, модел на среден гласач, хипотезата на Тибут, политички процес.*

1) Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип stevan.gaber@ugd.edu.mk

2) Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип Ilija.gruevski@ugd.edu.mk

ECONOMIC THEORIES OF PUBLIC CHOICE

Stevan Gaber³, Ilija Gruevski⁴

Abstract

This research allows additional “dynamic” considerations in the voting process that will be added to the “static” interpretation of the model of average voter and hypothesis of Tiebout. It concluded that the changes in the composition of voters will affect the profile of the average voter that will in turn have the effect on the “demand” for public goods, resulting from the creation of “new” average voter. This means that: 1) individuals, seeking to maximize their preferences, will adapt their behavior to the applied governmental policies; and 2) legislators and public officials, seeking to maximize their political profits, will meet the demand generated by the “dynamic” average voter. A key element of the model of public choice is the recognition of the existence of a circular causal link created by the decisions of the average voter with government policies. This implies that changes in government policies are endogenous to the system and are created with the implementation of the policies themselves.

Key words: *public choice, public expenditure, public goods, median voter model, Tiebout hypothesis, political process.*

1. Вовед

За да може да се анализираат економските теории на јавен избор е потребно да се започне од тоа што е предмет на проучување на јавниот избор. Имено, теоријата на јавен избор се занимава со економско проучување на донесувањето на непазарни одлуки или поинаку кажано примена на економијата во прашања од политичко-научен карактер.[1]

Во теоријата на јавен избор постојат бројни економски модели што се трудат да го прикажат светот од аспект на јавниот избор меѓу кои се истакнуваат моделот на среден гласач и хипотезата на Тибут со нивните обиди да се објаснат одредени видови на однесување во општеството. Моделот на среден гласач е идентификуван како модел на вкупна јавна побарувачка и хипотезата на Тибут како модел на реконфигурација на побарувачката што влијае на донесувањето одлуки поврзани со јавните добра и услуги.[2]

3) Economic faculty, Goce Delcev University, Stip stevan.gaber@ugd.edu.mk

4) Economic faculty, Goce Delcev University, Stip Ilija.gruevski@ugd.edu.mk

Како и во многу други економски модели, критичарите дебатираат околу неадекватноста на овие два модела поради присуството на нереалистичен сет на претпоставки во моделите. Притоа, направени се напори да се артикулира „динамичен“ и „интегриран“ аспект на гласачкиот процес на тој начин што ќе ги синтетизира елементите на моделот на среден гласач и хипотезата на Тибут во моделот на динамичен јавен избор. Моделот на среден гласач и хипотезата на Тибут создаваат добро статичко објаснување на политичките исходи, но недостигот на динамичната компонента ги спречува во објаснувањето на долгорочното однесување. Овде е опфатен и презентираан интегрираниот модел на двете теории, кои преку признавање на механизмите на повратна спрега, во секое време ја менуваат структурата на општествениот профил и помагаат во објаснувањето на осцилаторниот карактер на општествената структура. Тоа има влијание на донесувањето на одлуки за производство на јавни добра и конфигурација на побарувачката во јавниот сектор.

Во теоријата на јавен избор, моделот на среден гласач и хипотезата на Тибут се наоѓаат помеѓу теориите кои се обидуваат да го објаснат однесувањето на гласачите и законодавците. Преку разбирање на основните претпоставки и функции на моделот на среден гласач и моделот на Тибут може да се започне со концептуализирање на врските помеѓу двата модела што ќе води кон подобро разбирање на потенцијалните динамични разгледувања содржани во гласачкиот процес.

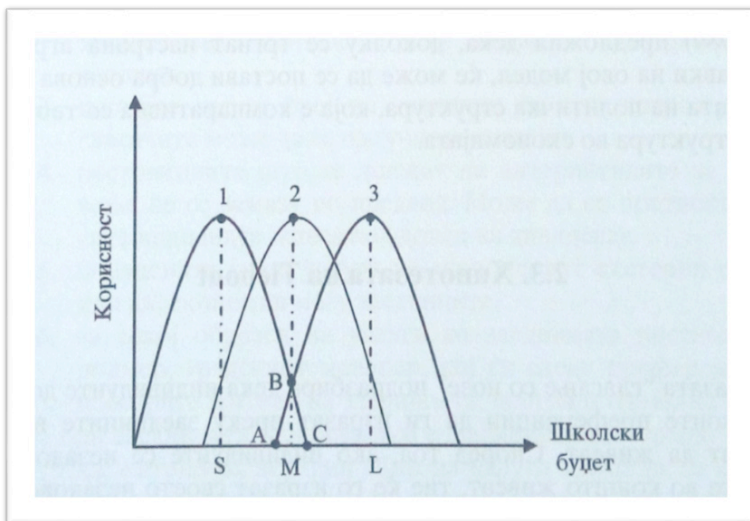
2. Модел на среден гласач

За средниот гласач може да се мисли како за личност чиешто идеално ниво на јавни добра е просечното ниво на тоа јавно добро. Теоремата на средниот гласач предлага дека при постоење на мнозинско правило преференциите на гласачот медијан ќе може да бидат изразени доколку се исполнат две специфични претпоставки. *Прво*, предметот на разгледување мора да биде еднодимензионален. Меѓутоа, често пати, се предлага повеќето предмети да се посматраат како мултидимензионални, а не како еднодимензионални. На пример, војната во Виетнам покренала прашања за присуството на војската во таа земја и хуманитарниот аспект на загинатите луѓе. Одреден гласач може да фаворизира високи нивоа на одбранбена потрошувачка за да се одржи присуството на војската во странската земја од една димензија, но целосно повлекување на војската со цел спречување на натамошни човечки жртви од друга димензија. *Второ*, гласачките преференции мора да бидат со еден врв. Кога се гласа за прашањето на понудата на јавните добра, гласачите кои имаат преференции со еден врв се согласуваат дека постои оптимален износ на јавни добра што може

да се обезбеди. Ако овие две претпоставки се исполнат, тогаш постои можност од појава на кружење. Овој процес се случува кога гласачите продолжуваат да гласаат, но никогаш не постигнуваат еквилибриум или супериорен исход.

Теоремата на среден гласач е илустрирана на сликата 2.1. Во овој пример се опфатени тројца гласачи кои гласаат за тоа колкава треба да биде големината на школскиот буџет. Гласачот 1 преферира мал буџет. Гласачот 2 преферира буџет со средна големина. Гласачот 3 преферира голем буџет. Точките 1, 2 и 3 ги демонстрираат гласачките идеални нивоа на школски буџет. Доколку со движењето низ корисничката крива на гласачот дојде до оддалечување од најдобрата точка на гласачот, соодветно ќе се влошува состојбата на гласачот. Подрачјето од точките А, В и С е единствената област во која тројцата гласачи имаат заедничко ниво на корисност. Ако се стави на гласање помал наспроти поголем буџет и ако се дозволи доволен број на гласачи, тогаш евентуално ќе се заврши со буџет од средна големина, бидејќи тоа е единственото подрачје во кое сите тројца гласачи имаат заедничко ниво на корисност. Ова, исто така, го претставува оптималното ниво на гласачот медијан преку кое се изразуваат неговите преференции.

Слика 1. Пример за модел на среден гласач
Figure 1. Example of the median voter model

Слабостите на овој модел се евидентни во литературата и тоа:

Прво, моделот е критикуван поради недостигот на компонентата на страната на понудата. Нисканен (1971) изградил модел на бирократско максимизирање на буџетот, односно моделот на среден гласач бил користен како основа за страната на побарувачката, а Нисканен вовел нова пазарна компонента на страната на понудата. Со додавањето на оваа компонента новиот модел на Нисканен имал заклучоци кои биле споредени со општо прифатените заклучоци во моделот на среден гласач.[3]

Второ, некој предложил дека двете претпоставки на моделот на среден гласач, еднодимензионалност и преференциите со еден врв, се нереалистични и затоа моделот на среден гласач не бил применуван. Во реалноста, дури и со гласачки преференции со еден врв тешко е да се посматраат многу прашања како еднодимензионални. Мекелви (1967) користел модел сличен на моделот на среден гласач, но со примена на мултидимензионални политички прашања наместо еднодимензионални.[4]

Покрај ограничувањата на теоријата, Холкомб (1989) се залагал за употреба на хипотезата на среден гласач во теоријата на јавен избор. Тој признава дека овој модел е само модел на агрегатната побарувачка при мнозинско правило и ја пропушта страната на понудата на јавниот сектор. Додека теоријата на среден гласач може да има многу ограничена примена во реалноста, Холкомб набројува одредени емпириски и теоретски докази кои даваат поддршка на моделот на среден гласач. Фактот дека теоријата на среден гласач не е директно применлива на секој политички пазар не значи дека не може да се обезбеди основа според која ќе може да се изврши покомплетна анализа на побарувачката во јавниот сектор. Холкомб предложил дека доколку се тргнат настрана агресивните претпоставки на овој модел, тогаш ќе може да се постави добра основа за развој на теоријата на политичка структура, која е компаративна со теоријата на пазарна структура во економијата.[5]

3. Хипотезата на Тибут

Фразата „гласање со нозе“ подразбира дека индивидуите донесуваат одлука своите преференции да ги изразат преку заедниците во кои се одлучуваат да живеат. Според тоа, ако лицата се незадоволни од заедниците во коишто живеат, тогаш тие ќе го изразат своето незадоволство со одлуката за преселба во друга заедница, која може подобро да ги претставува нивните гласачки преференции. Идејата за „гласање со нозе“ била презентирана од Чарлс Тибут (1956) во неговата статија “A Pure Theory of Public Expenditures”. Тој смета дека „потрошувачот-гласачот може да се посматра преку изборот на онаа заедница која најдобро ги задоволува

неговите преференции за јавни добра... на локално ниво различни влади ги имаат повеќе или помалку поставено сметките за приходите и расходите. Врз основа на овие приходни и расходни ставки, потрошувачот-гласачот се преселува во онаа заедница-општина чија локална влада најдобро го задоволува неговиот сет на преференции“.[6]

Тибут смета дека лицата ќе одлучат да живеат во онаа заедница која најмногу ги задоволува нивните преференции за локална потрошувачка. Тој го покренал тој аргумент, наспроти откритијата на Мазгрејв (1939) и Самуелсон (1954), кои изјавиле дека не постои „пазарен вид“ на решение за детерминирање на нивото на потрошувачка на јавни добра.[7] Тибут се согласува дека ова е вистинито за федералната потрошувачка, но тврди дека не е целосно точно и за локалната потрошувачка. Според неговата анализа постои концепциско решение за детерминирање на локалното ниво на потрошувачка на јавни добра. Хипотезата нагласува дека ако потрошувачите-гласачите се потполно мобилни, тогаш тие ќе изберат да ја приспособат локалната влада чии приходно-расходни сметки се поставени и најмногу ги исполнуваат нивните преференции.

За илустрација, Тибут презентира модел на локална влада базиран на седум претпоставки и тоа:

1. Потрошувачите-гласачите се целосно мобилни и тие ќе се преместат во онаа заедница каде нивните преференции се најдобро задоволени;
2. Се претпоставува дека потрошувачите-гласачите имаат апсолутни сознанија за постоечките разлики меѓу приходните и расходните сметки и може да реагираат на нив;
3. Постојат голем број на заедници во кои потрошувачите-гласачите може да се одлучат да живеат;
4. Ограничувањата за вработување не се земаат предвид. Може да се претпостави дека сите индивидуи живеат од дивиденда;
5. Понудените јавни услуги не експонираат екстерни економии или дисекономии меѓу заедниците;
6. За секој образец на услуги во заедницата поставен, на пример од градоначалникот, кој ги следи преференциите на постарите жители во заедницата, постои оптимална големина на заедницата. Тоа е дефинирано преку бројот на жители за кои овој збир на услуги може да се произведе по најнизок просечен трошок. Таквата трошкова функција имплицира дека некој фактор е фиксен;
7. Заедниците под оптимумот бараат да привлечат нови жители за да ги снижат просечните трошоци. Тие што се над оптимумот го прават спротивното, а оние на оптималното ниво настојуваат да ги задржат нивните популации непроменети.

Врз основа на овие претпоставки, Тибут конструирал модел кој ги опишува движечките одлуки на гласачите. Моделот тврди дека ќе постојат број на потрошувачи-гласачи кои не се задоволни од приходно-расходните сметки на нивната тековна локација и број на потрошувачи кои се задоволни со таквите сметки на нивната тековна локација, освен во ситуација кога системот е во рамнотежа. Соодветно на тоа, потрошувачите-гласачите ќе се движат кон и надвор од заедниците во зависност од нивните приходно-трошковни преференции. Кај заедниците кои се поголеми од оптималната големина, движењето ќе се врши надвор од нив, а кај оние чија големина е помала од оптималната кон нив. Одлуките што ги носат потрошувачите да се движат или не ја открива нивната побарувачка за јавни добра и се однесува како пазарот да ја тестира волјата за купување на доброто. При овие заклучоци и претпоставки на моделот, секој локалитет има приходна и расходна сметка што се рефлектира на желбите на неовите жители.

Сепак, неколку критики се евидентни и за хипотезата на Тибут. *Прво*, примената на оваа хипотеза зависи од посебната јавна потрошувачка. Едел и Склар (1974) предлагаат дека дури и кога моделот на Тибут важи за јавната потрошувачка, како што се школите, тој не важи за јавна потрошувачка како што е одржувањето на патната мрежа. Точноста на моделот на Тибут за јавна потрошувачка зависи од тоа дали условите на понудата се во еквилибриум на долг рок.[8] Поради таквите откритија, авторите се претпазливи во прифаќањето на хипотезата на Тибут како „пазарен вид“ на решение за детерминирање на ефикасноста на нивоата на јавна потрошувачка.

Второ, хипотезата на Тибут не ги зема предвид гласачките активности на индивидуите кога тие веќе еднаш ја одбрале заедницата која најблиску ги претставува нивните преференции. Тулок (1971) констатира дека демократските влади постојат за да управуваат со јавните добра. Процесот употребен за донесување на одлуки за јавни добра може да генерира дополнителни прашања на оваа тема. Тој смета дека индивидуите со изборот на заедницата во која ќе живеат ќе ги утврдат приватните ефекти од сплетот на јавни услуги и даноци понудени од заедницата. Мнозинството од трошокот за оваа одлука паѓа на терет на индивидуата. Штом индивидуата ќе ја одбере заедницата и се всели во неа, тој или таа ќе има помалку мотив да гласа интелегентно, бидејќи тие не ја интернализираат или консумираат целосно бенефицијата од нивната одлука. Затоа, тенденцијата на заедниците да се приспособат на вистинската побарувачка на жителите е послаба, отколку тенденцијата да бидат профитабилни фирми. Тулок смета дека донесувањето на одлуки во демократски заедници води кон погрешни одлуки, кои резултираат со помало производство на јавни добра од оптималното.[9]

Трето, хипотезата на Тибут важи единствено при строги рестриктивни претпоставки. Според околностите, хипотезата на Тибут нема да важи кога локалните влади се демократски конституирани кон промоција на богатството на нивните граѓани и кога локалните заедници се раководат според мнозинското правило.[10]

Ако трошоците за јавни добра по глава на жител не се пропорционални на регионалната популација, поради влијанието на ефектите на миграција, хипотезата на Тибут нема да важи. Тој зема пример на локација каде што земјата е фактор на производство (пр. земјоделството). Тој смета дека кога потрошувачите носат одлуки да се вселат во некоја локација, тие не ја земаат предвид економијата од обем што се појавува со реалокацијата. Имиграцијата ги редуцира трошоците за јавни добра по глава на жител (земја), но исто така ги редуцира приносите по глава на жител од работењето на земјата. Според тоа, оваа ситуација нема да биде Парето оптимална, односно некои земјоделци може да се најдат во полоша состојба поради намалените приноси од земјата.

Донахју (1997) смета дека преференциите на граѓаните за јавна потрошувачка нема да бидат адекватно препознаени. Тој го нагласува примерот со регулацијата на коцкањето. Ако државата не дозволува коцкање, тогаш ризикува да ги изгуби парите на тие граѓани кои истите тие ќе ги потрошат во оние земји каде коцкањето е легализирано. Кога државите се труди да ги избегнат таквите ризици, тогаш се завршува со помали рестрикции за таа дејност отколку што преферира граѓанството. Тој додава дека сите граѓани немаат хомогена мобилност. Со зголемување на меѓудржавната конкуренција може да се очекува политиката да ги фаворизира оние граѓани кои се најмобилни на сметка на оние кои се помалку мобилни. Донахју го истакнува случајот со пензионер чија пензија по оданочувањето е значително погодена од државните политики во локационите одлуки. Оваа индивидуа може не ја претставува индивидуата медијан, но може да има поголем импакт на државните политики.[11]

Четврто, некои субјекти се прашуваат дали конкуренцијата помеѓу локалните јурисдикции, вградена во хипотезата на Тибут претставува доволен фактор за обезбедување на ефикасна провизија на јавни добра. Тие сметаат дека мобилноста на индивидуите преку многубројните јурисдикции може да ги спречи владите во практикувањето на монополска моќ, но тоа не е доволно. Нивниот модел смета дека претпоставката што јурисдикциите имаат фиксни граници значи дека владите може да ги експлоатираат недвижноста на земјата и понудата на живеалишта во нивните јурисдикции со даночна моќ. Нивниот финален заклучок е дека моделот на Тибут мора да ја вклучи политиката за да може да биде апликативен.

Петто, во емпирискиот обид да се детерминира побарувачката за јавни добра на некоја локација како поадекватно би било да се употребат индивидуалните опсервации во ситуации кога важи хипотезата на Тибут и да се употреби моделот на среден гласач за опсервации спроведени во географски изолирани подрачја. Голдстин и Паули (1981) предлагаат неколку работи. *Прво*, со употребата на моделот на среден гласач за емпириско локациско детерминирање на побарувачката на јавни добра не се зема предвид можноста за предрасуди. Ако хипотезата на Тибут е валидна и жителите на заедницата имаат симулирани преференции, тоа ќе резултира со предрасуда дали овие живеалишта се користат за проценка на побарувачката на јавни добра. *Второ*, тие тврдат дека ако постои еквилибриум од видот на Тибут, индивидуата ќе може да ја детерминира побарувачката за јавни добра со селектирање на произволен примерок од живеалиштата во сите заедници и квантитетот на побаруваните јавни добра ќе може да се процени врз основа на податоците за фамилијарната потрошувачка за максимизирање на корисноста за одредени јавни добра. [12]

4. Динамична теорија на јавен избор

Во претходниот текст беа согледани евидентните критики на моделот на медијан гласач и хипотезата на Тибут во литературата. Со интеграција на моделот на среден гласач и хипотезата на Тибут во еден динамичен модел ќе може да се комбинираат силите на секој индивидуален модел за креирање на интегриран модел со повисоко ниво на корисност.

Постојат седум основни врски помеѓу моделот на медијан гласач и хипотезата на Тибут и тоа:

Прво, со соединувањето на овие два модели цел „збир“ на јавни добра ќе може да се посматра како еднодимензионален. Со комбинирањето на еднодимензионалните претпоставки на моделот на среден гласач со претпоставките на хипотезата на Тибут дека потрошувачите-гласачите се сместуваат во релативно хомогени заедници преку нивните одлуки да живеат во заедница која најдобро ги задоволува нивните преференции за јавни добра ќе може да се утврди дека тие го гледаат „збирот“ на јавни добра како еднодимензионален. Треба да се има предвид дека провизијата на секое индивидуално јавно добро во вкупните јавни добра може да не ги исполни гласачките преференции, при што гласачот ќе ги евалуира вкупните јавни добра од различни заедници како целина и ќе се пресели во заедницата со вкупни јавни добра што најдобро ги задоволува неговите преференции. Притоа, гласачот препознава дека вкупните јавни добра се компонирани од повеќе делови, но гласа за нив согласно со изборот да

живее во заедница во која вкупните јавни добра најдобро ги задоволуваат примероците на неговите преференции.

Второ, комбинирањето на моделот на среден гласач и хипотезата на Тибут може да обезбеди разбирлив механизам за детерминирање на побарувачките функции на индивидуите за јавна потрошувачка. Голдстин и Паули (1981) констатираат дека кога се прави обид да се проценат побарувачките функции на индивидуите за јавна потрошувачка соодветно е да се применуваат индивидуални опсервации во ситуации каде што постои еквилибриум од видот на Тибут и моделот на среден гласач кога постојат изолирани географски подрачја. Со комбинирањето на моделот на среден гласач и хипотезата на Тибут може да се обезбеди широко применлив метод за опфаќање на побарувачките функции на индивидуите, како и агрегатите за јавна потрошувачка.

Трето, за да може адекватно да се поврзе моделот на среден гласач со хипотезата на Тибут ќе мора да се прошири претпоставката на Тибут дека моделот се применува само на локалното гласачко однесување и во моделот на среден гласач. Пошироко, хипотезата на Тибут изгледа дека е применлива и во федерални случаи. Миграцијата помеѓу различните држави може да се објасни како луѓе кои „гласаат со нивните нозе“ со движењето од една во друга држава. Овој миграциски феномен може да биде поврзан со вкупните добра и услуги обезбедени од различни држави вклучувајќи алтернативи за вработување, економски просперитет, итн. Сепак, за да може да важи хипотезата на Тибут на федерални ниво ќе биде потребен покомплициран модел со подлабоки претпоставки за влезни и излезни бариери, граѓанска мобилност, расположливи можности за вработување итн. Затоа, соединувањето на моделот на медијан гласач и хипотезата на Тибут во еден динамичен модел е обиде да се дојде до објаснување за однесувањето во процесот на јавен избор и обезбедувањето на јавни добра на локално ниво.

Четврто, додека хипотезата на Тибут се обраќа единствено на побарувачката на јавниот сектор, интегрираниот модел ќе обезбеди објаснувања за начинот на гласање, миграционите избори, како и за понудата и побарувачката на јавни добра во еден модел.

Петто, една од импликациите на Тибут хипотезата е намалување на можностите за редистрибуција на богатството. Сепак, интегрираниот модел констатира дека хомогените заедници и еквилибриумот во хипотезата на Тибут никогаш не се комплетно постигнати. Заедниците нема никогаш да бидат хомогени сè додека индивидуите се движат кон и надвор од нив. Се предлага да се воведат елементи за временско одлагање во процесот на гласачко одлучување и одговор на владата на овие процеси. Ова значи

дека има одредено ниво на континуирана редистрибуција на богатството со движењето на граѓаните во и надвор од заедниците.

Шесто, интегрираниот модел ја инкорпорира реалистичната претпоставка дека во општеството ќе се случи кружен тек. Теоријата на среден гласач имплицира дека неможноста за постигнување на еквилибриум или супериорен исход (кружење) е непожелно. Сепак, моделот на среден гласач ќе биде применлив само кога нема да настане кружење. Со вклучувањето на кружниот тек во овој модел се прошири корисноста на моделот на среден гласач.

Седмо, еден од најголемите аргументи при соединувањето на моделот на среден гласач и моделот на Тибут е дека гласачкиот процес, инволвиран во двата модела, има динамичен елемент. Со мобилноста на потрошувачот-гласачот од една во друга заедница во потрага по заедница која најдобро ќе ги задоволи неговите преференции за јавни добра доаѓа до промена на составот на секоја популација на медијан гласач. Значи како владата иницира производство на аутпут во јавниот сектор и јавни политички активности, потрошувачот-гласачот може да одговора на тоа преку гласање со нивните нозе и преселување во друга заедница. Со преместувањето на гласачите во други заедници доаѓа до промена во атрибутите на гласачот медијан во секоја заедница.

5. Заклучок

Овој труд има за цел да ги истражи економските теории на јавен избор, односно нивното посматрање на процесот на донесување на непазарни одлуки. Се посматра моделот на среден гласач, кој треба да ја демонстрира заедничката корисност за поголема група на лица од која ќе биде детерминирана побарувачката за јавни добра, а соодветно преку таквото задоволување на јавните добра и услуги се согледуваат и политичките профити кај политичарите. Овој модел акцентот го става на вкупната побарувачка за јавни добра и услуги, додека хипотезата на Тибут го потенцира „гласањето со нозе“, кое значи дека индивидуите ги демонстрираат нивните преференции преку заедниците во кои одлучуваат да живеат. Ако некоја заедница не ги задоволува нивните преференции, тогаш тие ќе одлучат да се преселат во друга која ќе ги исполни нивните преференции. Сепак, двата модели биле изложени на сериозни критики што резултирало со примена на динамична теорија на јавен избор, која ги комбинира предностите на двата модела и го подигнува нивото на корисност за граѓаните.

Користена литература

- Mueller C. D. (1989). *“Public choice II-A Revised Edition of Public Choice”*, Cambridge, UK, Cambridge University Press, стр.1.
- Tiebout M. C., *“A Pure Theory of Public Expenditures”*, Journal of Political Economy 64 (5): 416-425.
- Niskanen W. A. (1971). *“Bureaucracy and Representative Government”*, Chicago: Aldine-Atherton.
- McKelvey R. D. (1986). *“Intransitivities in multidimensional voting models and some implications for agenda control”*, Journal of Economic Theory 12 (3): 472-482.
- Holcombe G. R. (1985). *“The Median Voter Model in Public Choice Theory”*, Public Choice 61: 115-125.
- Tiebout M. C., *“A Pure Theory of Public Expenditures”*, Journal of Political Economy 64 (5): 416.
- Samuelson A. P. (1954). *“The Pure Theory of Public Expenditures”*, Review of Economics and Statistics, 36(4): 387-389.
- Edel M. and Elliot S. (1974). *“Taxes, Spending and Property Values: Supply Adjustment in a Tiebout-Oates Model”*, Journal of Political Economy 82 (5): 941-954.
- Tullock G. (1971). *“Public Decisions as Public Goods”*, Journal of Political Economy 79 (4): 913-918.
- Bewley T. (1981). *“A Critique of Tiebout’s Theory of Local Public Expenditures”*, Econometrica, Vol. 49, No. 3, pp. 713-740.
- Donahue J. (1997). *“Tiebout? Or not Tiebout? The Market Metaphor and America’s Devolution Debate”*, Journal of Economic Perspectives 11 (4): 73-87.
- Goldstein G. S. and Pauly M. V. (1981). *“Tiebout Bias on the Demand for Local Goods”*, Journal of Public Economics 16: 131-143.